

Ut a művészi filmzenéhez

Szokás emlegetni — közkézen forgó zenei lexikonunkban is ez olvasható — hogy a film zenéje akkor a legjobb, ha szinte észrevétlenül marad.

Igaz-e ez vajon? Negyed század-al a lexikon megjelenése után, helytálló-e még ez a megállapítás?

Mellette szól, hogy a film hangja valóban hamarabb véleti észre magát hiányával, mint meglétével. A kezdet kezdete óta szüksége van a filmnek a zenére, hogy feloldja a pergő képek némaságát, melynek kínos, kísérteties, félelmetes, döbbenetes voltát csak az ismeri, akinek volt alkalmja megtekinteni egy néma filmet kísérvő zene nélkül. De még a hangos filmnél is, lehet csak szórványos, szorítkozhatik csak a kezdeti feliratok alá, a zene mindenképpen szerves tartozéka a filmnek.

Sajátos jelenség! Látszólag csak a léte fontos, közömbös a mibenléte.

Alig egy emberöltőnyi idő telt el azóta — tehát mintegy a kortársak szeme láttára, füle hallatára történt —, hogy a film megalékelte a hamis pianínók és nyekergő hegedűk rögtönzött zenéjét. 'Öbbet, szebbet, igényesebbet kívánt. A nagy mozik sorra zenekart alakítottak. Az akkoriban megnyílt Corvin-mozi Sugár Viktort, a neves orgonaművészt, a Mátyás templom karnagyát kérte fel zenekarának vezetésére. Miért bizonyult rövid idejűnek e vállalkozás? A zenekar jó zenét játszott — Beethovent — miközben az izgalmas film során csatajelenetre került a sor. Az ütőhangszerek kezelője, öreg róka a szakmában, felfelé sandított a vászonra és mit sem törődve Beethoven előírásaival, belepergette a kisdobot a puskatűzbe, belevert a nagydobba, ha füstölgő ágyú volt látható. Mindez szükséges volt a néző, elviselhetetlen a zenész füle számára.

Pedig a némafilm még sokáig tévelygett az igény és lehetőség kényszerű egyeztetésének útján.

Volt eset, hogy a filmek készítői maguk állították össze a kívánt kíséretet. A feledhetetlen Lillian Gish-film, az »Ut a boldogság felé« vézermotívum-szerűen illesztett minden egyes szereplőhöz jellemző zenét, klasszikus és romantikus művek idézeteit. A Scala mozi, a mai Szikra mozi elődje, táblákat helyezett el a zenekar két oldalán, ezen kivilágosodó fényfelirat közölte a nézőkkel a felhangzó muzsika szerzőjét és a mű címét. Ugyanitt egy-két évvel a hangosfilm elterjedése előtt, költséges moziorgonát szereltek fel, melyen külföldi művész is játszott.

Megannyi hiábavaló törekvés! Megoldást csak a hangosfilm hozhatott.

A FILMZENE MEGBECSÜLÉSE

A hangos film révén jelentősen megnőtt a filmzene becsülete. Ennek jegye nemcsak a színvonal emelkedése volt: a pontosan illeszkedő, a műfajnak megfelelő, igényesen kivitelezett muzsika. Nemcsak arról volt szó, hogy a zene a filmalkotás szerves, egyben jelentős részévé válik.

A zeneszerzők fölfedezték, hogy a film új, méghozzá hálás, biztosan jövedelmező, teret nyújt az érvényesülésre. Olyan nagynevű alkotók, mint Saint-Saëns, Honegger, Milhaud, Prokofjev, Sosztakovics, Vaughan Williams sem tartották rangon alulinak filmzenék írását. Vállalták a feladat árnyoldalait. A filmzene egyszerű alkalom, noha a film valamennyi lepergetése alkalomával megszólal. Mégis múlandó! A film — látszólag az előadás, a színészi játék, az élet művészi ábrázolásának konzerválója —, minden más művészi alkotásnál hamarabb avul. Néhány év múltán a legjobb film is filmműzeumok ínyenc csemegéjévé válik.

De olykor ezen is lehetett segíteni. Igaz, a film zenéje, a filmszagon szervesen összeforr magával a filmmel, de a zene más alakban is élhet tovább. Elsőnek talán Laj-

tha László Hoellering »Hontobágy« című filmjéhez írott zenéjét hallottuk több hangversenyteremben is. Legismertebb példa a maradandó filmzenére Szabó Ferenc Ludas Matyi-muzsikája.

HALADÓ TÖREKVESEK SZÁLLÁSCSINÁLÓJA

A filmzene becsületének tartozunk azzal, hogy olyan érdemeit is kiemeljük, melyek talán kevésbé köztudottak.

A francia zene történetéből ismert az »Ameublement« zene, a »Berendezés« zene, amely eleve úgy készül, hogy ne legyen több jelentősége, mint egy színpadi asztalnak, vagy kerevetnek. Persze az »Ameublement« zene szerzője nem ért célt, mert a színházi atmoszféra, a színpadi keret szükségképpen előtérbe hozta a muzsikát, közönsége figyelt rá és lényegesnek találta.

Tételezzük fel, hogy a filmzene is egy neme az »Ameublement« zenének, egy neme a jelenlevő, de nem figyelt muzsikáknak, nyom nélkül megsemmisül. Ha a néző érdeklődését tökéletesen le is köti mindaz, ami a vásznon pereg, ha ő maga talán észre sem veszi, a zene mégis hat, hozzátartozik a kapott élményhez.

Nemrégiben egy merészebb elgondolású film kapcsán széles körű vita harapódzott el a »közérthetőség«-ről. Kétségtelen, van egy bizonyos »kulturális olló«, melynek egyik szára a legmagasabb alkotói szint, másik szára az átlagos műélvezői szint felé mutat. A film, mint rendkívül költséges és széles körű összefogást igénylő művészet szükségképpen csak szűkebb teret engedhet a kísérletezésnek, a túlságosan vakmerő megoldásoknak. A film kulturális ollószára tehát szűkebbre nyitott, mint más művészeteké. Ez közelebről annyit jelent, hogy általában kisebb a szintkülönbség a magasrendű, korszerű, merészebb mondanivalókra törekvő filmalkotások és a tömegeknek szánt szórakoztató, vitathatatlanul közérthető termékek között. Ebből következik az is, hogy nemcsak az új utakon járó filmek keresik azt a szuggesztív világosságot, mely a szokátlant érthetővé, a meré-

szet természetessé, a formabontót következetessé teszi (például a fejjel lefelé mászkáló tankot a katonáról szóló balladában) — hanem a pusztán szórakoztató műfajokban is igyekszik igényesebb, korszerűbb, haladottabb lenni.

És ezen a ponton kapcsolódik a film művészetébe a zene!

A zeneszerzők, hivatásuk legjobbjai, többnyire a korszerű, új zene képviselői. A mai, legmaibb zene hangján szólnak. Filmekhez írott zenéjükben ugyanúgy élnek a zene szabadabb, kötetlenebb, merészebb hangzásaival, mint más szimfonikus alkotásaikban. Mit sem kockáztatnak! Mintha csak a mozi sötétjében észrevétlenül maradna, a zene a filmek társaságában mindent merhet, mindent megpróbálhat, mindent megkísérélhet. Olyasfajta zene, mely néhány évtizede botrányt váltott ki, amikor a hangversenyteremben megszólalt, vagy amelyre ma is habozás nélkül elcsavarják a rádió gombját — a moziban simán elkel, talán még tetszik is. A mai zene számtalan újszerű fordulata, merész harmónia-fűzése, hangszín-furcsasága éppenséggel nem »elviselhetetlen«, ha az a film vásznán hozzáillő képpel társul. Bábfilmek, rajzfilmek, tudományos filmek meg éppen brutalista módon csak zörejekből, vagy akár elektronikus hangokból is megalkothatják muzsikájukat.

Kiváló alkotó-egyéniségek érdeklődése sokoldalúan érezteti üdvös hatását a filmművészet, de azon túl a modern muzsika fejlődésében. Kimagasló filmek modern, korszerű, merészen kifejező zenéje tette fogékonyabbá a füleket más, nem filmekhez kapcsolódó remekművek befogadására. Messze vagyunk még attól, hogy például Bartók zenéjének értéke, gyönyörűsége és igénye olyan mérvű legyen, mint aminőt nagysága és jelentősége joggal elvár. Mégis, ha a modern zene — élvonalán Bartók zenéjével — ma világszerte hódít, állandóan műsoron szerepel, lemezek százezreire kerül, abban nem kevés a részük a jó filmzenéknek, melyek »csendben« szálláscsinálói voltak a zenében mindannak, ami haladó, korszerű és élenjáró.

MOLNÁR A. JENŐ